

דף עז

'אלא מעתה בתו של כהן גדול תשתרי'... — יש לשאול, איך סלקא דעתין לומר כן, הלא אם בת כהן גדול באלמנה מותרת, והוא הדין ממילא לכל בת הנולדת לאיסורי כהונה, שהרי מכאן למדו לעלמא, אם כן מהי 'חללה' שאסרה תורה, הלא מה שהאלמנה עצמה מתחללת בביאת האיסור, אמרו להלן שאין זה עיקרו של הפסוק אלא דרש מדברי סופרים? וכתב הגר"ח קניבסקי שליט"א במכתב, זה לשונו: אם נימא דבתו מותרת, ע"כ 'חללה' — שנתחללה מעצמה.

'מהו דתימא מידי דהוה אמצרי ואדומי, מה להלן לאחר שלשה דורות, אף כאן נמי לאחר שלשה דורות' — לאחר — לאו דוקא, כי דור שלישי יבוא להם בקהל (ע' יבמות עח). והרש"ש כתב להגיה 'עד שלשה דורות'. נראה שאפשר לקיים גרסתנו ולקרוא 'לאחר' (ח' צרויה), מלשון 'אל תאחרו אותי' — כלומר לעכב ולהמתין עד דור שלישי.

'כשם שבני ישראל מקוה טהרה לחללות, כך בנות ישראל מקוה טהרה לחללים' — היינו, לענין שבתם כשרה להינשא לכהן. אולם ודאי קיים דין חללות על זרעם לענין אכילת תרומה, וכן הבן פסול לעבודה.

ובאור הדבר, שבני דינים הם בחללות; דין אחד עיקרו חילול והפקעת הכהונה, שכהן חלל נתחלל מכהונתו והרי הוא כישראל. (ע' יבמות עד: רמב"ם תרומות ז). ודין שני שעיקרו פגם ופסלות [גם במקום שאין שייכת הפקעת הכהונה, כגון חלל הבא על בת ישראל, שפסלה], ואותו פגם הוא האוסרה לכהן, מה שאין כן הפקעת כהונה אינה אוסרתה על כהן, כי הלא ישראלית כשרה לכהן. וסובר ר' דוסתאי שבנות ישראל מטהרים את הפגם, אולם לגבי הפקעה מן הכהונה ודאי אינם עדיפים מהאב עצמו שנתחלל ויצא מן הכהונה. (עפ"י חדושי הגר"ח הלוי — איסור"ב ז,ב. ע"ש באריכות. וע' בזה באור שמח איסור"ב יח,א ובבאורו המחודש; אפיקי ים ח"א לח; בית ישי מו,א בהערה ה).

(ע"ב) 'הרי גופין מוחלקים הרי שמות מוחלקים. אלא שבא על אלמנה אחת שלש ביאות. היכי דמי, אי דלא אתרו ביה, פשיטא דאינו חייב אלא אחת' — משמע שבגופין מוחלקים, אפילו בהתראה אחת בהתחלה, חייב על כל אחת ואחת, הגם שאין ההתראה תוך כדי דיבור לעבירה — לפי שאין צורך אלא שהעבירה הראשונה תהא סמוכה להתראה, שהרי הוא מתעסק באותו ענין בהמשך אחד (תוס' מכות כ: וזבחים עח. ד"ה הפיגול; תורא"ש ותורי"ד כאן).

'נזיר שהיה שותה יין כל היום... אמרו לו אל תשתה אל תשתה והוא שותה — חייב על כל אחת ואחת' — בפשטות הכוונה היא שההתראות חלוקות זו מזו, לפני כל שתיה ושתיה. (וכן פרשו התוס' בנזיר מב. וכן משמעות הלשון בחולין (פב:): 'אל תשתה והוא שותה, אל תשתה והוא שותה — חייב על כל אחת ואחת').

ואולם בירושלמי (בנזיר) אמרו שאף השותה צלוחית של יין, ויש בה עשרה כזיתים, והתרו בו מלכתחילה שאם ישתה הכל, יחוייב בעשר מלקיות — לוקה עשרה. וכן פרשו הרמב"ם והרע"ב

בנזיר (שם) וע"ע שם במפרשים; תורי"ד כאן; זרע אברהם ד,יא; אגרות משה או"ח ח"א קסב). אפשר שתלוי הדבר בדין התראת ספק; שלפי האומר אינה התראה, אף כאן הלא אין ודאות, גם לשותה בעצמו, שימשיך לשתות אחר כך, ואין כאן קבלת התראה ודאית, וכמו שכתבו ראשונים (רשב"א וריטב"א שבועות טז:). לענין נזיר בבית הקברות או טמא במקדש, שאם צריך שהייה, אפשר דהוי התראת ספק, שמא לא ישהה. ולפי"ז מובן שהתוס' נטו מדברי הירושלמי, כדי לפרש המשנה אליבא דכולי עלמא). וכשהתרו בו וחזרו והתרו, אין צריך לפרש בכל התראה את האיסור והעונש, אלא כיון שאמרו לו 'אל תשתה' 'אל תשתה' די, כיון שהתראה הראשונה היתה כדין, ועל לשון התראה ראשונה הם סומכים (ריטב"א מכות כא.).

'לא יאמר גרושה בכהן גדול ותיתי בקל וחומר מכהן הדיוט, ואנא אמינא, השתא לכהן הדיוט אסורה, לכהן גדול מיבעיא?!' — משמע ממשטות דברי הגמרא ומרש"י, שהקל-וחומר בנוי על סברא שקדושת כהן-גדול ודאי אינה קלה מקדושת כהן הדיוט. [וכן כתב הריטב"א, שאין צריך לקל-וחומר ממש, שהרי כבר נאסר בה כשהיה הדיוט, ומשום שנתמנה כהן גדול לא ירד מקדושתו]. ואולם בתורת כהנים (אמור, לד) אמרו קל-וחומר 'דיני' — ומה הדיוט שמותר באלמנה אסור בגרושה, כה"ג שאסור באלמנה, לא כל שכן?

ויש מקום לראות כאן שתי שיטות במהותו של כהן גדול; לגמרא דידן, הרי הוא בעצם ככל כהן אלא שיש בו תוספת קדושה. ולכן אי אפשר בשום פנים שכל אותם דינים האמורים בקדושת כהן הדיוט, לא יהיו קיימים בכהן גדול. אבל תנא דתורת-כהנים סבר שבשעה שמשמש ככהן גדול אינו הדיוט, ולכן צריך לדון בקל-וחומר מאלמנה.

ויש לומר שמחלוקת זו תלויה במחלוקת התנאים האם אבנטו של כהן גדול זהו אבנטו של כהן הדיוט, וסתם ספרא — רבי יהודה, הסובר שאין זה אותו אבנט, ולשיטתו אין בו דין כהן רגיל בעודו משמש בכהונה גדולה. משא"כ לסברת סוגיא דידן.

וכן יש לתלות בזה את השאלה האם מי שנתמנה לכהונה גדולה ולא שימש ככהן מעולם, צריך להביא שתי מנחות חינוך, ככהן הדיוט וכהן גדול, או שמא די לו באחת. (משך חכמה — אמור כא, יג, ואור שמח — כלי המקדש ה, יז. וע"ע ברא"ם — אמור, ובשער המלך איסור"ב יז, ב על ק"ו זה, ועל השאלה הלא אין מזהירין מן הדין).

'כשם שחלוקה גרושה מזונה וחללה בכהן הדיוט...' — מבואר שלכך יצאה גרושה ללאו מיוחד, כדי ללמד שכהן הבא על גרושה שהיא זונה וחללה, לוקה משום שלש שמות, אעפ"י שלא נאמר 'לאו' בפני עצמו על כל אחת ואחת (ערש"י).

מכאן יש ללמוד ששאר דברים הנכללים בתורה בלאו אחד, אין לוקה עליהם אלא אחת, מלבד אם יש יתור מן המקרא לחייב על כל אחד ואחד. (עפ"י רמב"ם ורמב"ן בספר המצוות שורש ט. וע' גם כריתות ד).

— גם לדעת האומר אין איסור חל על איסור אפילו במוסיף, ואינו לוקה אלא אחת, צריך לימוד לחלק, כי הייתי אומר שאין הכהן חייב עד שיהיו כל השמות הללו, שבא על גרושה חללה וזונה, אבל על אחת מהן פטור. (עפ"י ריטב"א; נבי"ת או"ח קיח — מכן המחבר).

'אמר רב אשי: הילכך כהן הבא על אחותו זונה משוי לה חללה לא משוי לה. חזר ובא עליה עשאה חללה' — ואם תאמר הלא בתחילת ביאה נעשית זונה ושוב בגמר ביאה עובר על איסור כהונה ולמה אינה נעשית 'חללה'? תירץ הריטב"א, דוקא אם פירש לאחר העראה נחשבת ההעראה כביאה, אבל כשגמר ביאתו, הואיל וכל הוועל דעתו על גמר ביאה, אינה נעשית 'זונה' אלא בגמר ביאה.

[יש תמהים מה מועילה סברת 'דעתו על גמר ביאה' לענין האיסור. ויש מי שפרש, שזה שהעראה נחשבת ביאה היינו משום סברת 'אחשביה', הלכך אין שייך זאת כשדעתו על גמר ביאה (ע' שו"ת רעק"א רכב, יד)].

ויש מפרשים שאין מחלקים ביאה אחת לשתיים, וכולה נגדרת אחר תחילתה, הלכך לא נתחללה בגמר ביאה (עפ"י שיטה מקובצת כתובות ל. בשם 'שיטה ישנה'; אבני נזר אה"ע רכב). ויש מי שחולק וסובר שאכן נעשית חללה בגמר ביאה (דעה זו מובאת במאירי).

דף עז

סיכומי שיטות

'כהן גדול באלמנה לוקה שתיים... אמר אביי: קידש לוקה בעל לוקה...' — סיכום שיטת רש"י והרמב"ן בסוגיא, כדלהלן:

כל איסורי כהונה, כשקידש ובעל — לוקה שתיים לדברי הכל, משום לא יקח ומשום לא יחלל. (וע' ריטב"א שיטה נוספת שדחאה. וע' בהמאור).

[מפשטות הסוגיא נראה לכאורה שאם גמר ביאתו, לוקה גם משום לא יחלל זרעו. וכן כתב תורא"ש. (אע"פ שלא יחלל זרעו' הוא פשטיה דקרא, לוקה משום 'לא יחלל' [אותה], לפי שגם זה נדרש ממשמעות הכתוב — מי שהיה כשר ונתחלל. ע' אג"מ אה"ע ח"א כ). ואולם הרמב"ם לא פסק כן (איסור"ב יז, ב ג). ופרש המגיד—משנה שיטתו, שלפי משמעות הגמרא בהמשך אין נראה שלוקה בנפרד על 'לא יחלל' ועל 'לא יחלל זרעו'. גם מצד הסברא — כתב המ"מ — אין מסתבר ללקות על לאו אחד פעמיים. (אך מצינו כיוצא בזה — בניזיר מ. 'לעבור עליו בשני לאוין' ולהמפרש שם והתוספות, המגלח בתער לוקה משום 'תער לא יעבר' ומשום 'לא יעבר'. ואמנם בתוס' איזורא שם פרשו באופן אחר. וע' בראשונים כאן שדנו מצד 'לאו שבכללות', הלא אין לוקין עליו. וע' בזה בדברי אמת — 'בענין לאוין' דף ע"ב ע"ב). טעם נוסף כתב המ"מ שאין ללקות שתיים — משום שאין האיסור אלא לכשיוולד. (ואולי כוונתו להתראת ספק — ע' חדושי ר' מאיר שמחה; אג"מ אה"ע ח"א כ).]

קידש ולא בעל — לאביי לוקה ולרבא אינו לוקה.

גם לרבא, כתבו אחרונים, יש איסור דאורייתא בקידושין, אלא שאין לוקין עליו. וכן דייקו ממשמעות הלשון. השער—המלך (איסור"ב יז, ב), כתב שהאיסור הוא משום לא תהיה קדשה. ובאגרות משה (אה"ע ח"ד לח) כתב משום לא יקח — שהרי לוקה גם על הקיחה, אלא שאינו לוקה על הקיחה אא"כ בעל. א. ע' באגרות משה ח"א (ב. במוסגר) דריהטא דלישנא שלרבא אין איסור בקידושין. עוד צ"ע באותו קטע שנראה לכאורה כסותר לתשובה הנ"ל שבח"ד לענין איסור שהייה במצב של קידושין כשכבר קידש.

ב. עריטב"א שהביא מי שפירש שלרבא לוקה אחת, בביאה. והקשה מהגמרא בב"מ (י:): שאם יש שליח לדבר עבירה, כהן גדול שאמר לישראל צא וקדש לי אלמנה חייב. וצריך לומר שגם לשיטה זו יש איסור תורה במעשה הקדושין אלא